

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (девети състав)

20 април 2023 година *

„Преюдициално запитване — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Директива 93/13/ЕИО — Членове 3—6 — Критерии за преценка на неравноправността на договорна клауза — Изискване за прозрачност — Договор за групово застраховане — Трайна инвалидност на потребителя — Задължение за информиране — Несъобщаване на клауза за ограничаване или изключване на покритието на застрахования риск“

По дело C-263/22

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия) с акт от 8 април 2022 г., постъпил в Съда на 20 април 2022 г., в рамките на производство по дело

Ocidental — Companhia Portuguesa de Seguros de Vida SA

срещу

LP,

при участието на:

Banco Comercial Português SA,

Banco de Investimento Imobiliário SA,

СЪДЪТ (девети състав),

състоящ се от: L. S. Rossi, председател на състава, S. Rodin и O. Spineanu-Matei (докладчик),
съдии,

генерален адвокат: P. Pikamäe,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за LP, от E. Abreu, advogada,

* Език на производството: португалски.

- за португалското правителство, от P. Barros da Costa, L. Medeiros, A. Pimenta и A. Rodrigues, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от I. Melo Samraio, I. Rubene и N. Ruiz García, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 3, параграфи 1 и 3, член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между Ocidental — Companhia Portuguesa de Seguros de Vida SA (наричано по-нататък „Ocidental“), застрахователно дружество със седалище в Португалия, и потребителката LP по повод отказа на първото да плати вноските по договор за кредит вследствие на трайна инвалидност на LP в качеството ѝ на застраховано лице, поради твърдяната нищожност или неприложимост на застрахователния договор между Ocidental и LP.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съгласно съображения 16 и 20 от Директива 93/13:

„[...] при преценката за добросъвестност се отделя специално внимание на силата на позицията от която всяка договаряща страна преговаря, като например дали потребителят е бил подтикнат да приеме условията и дали стоките или услугите са продадени или предоставени по нарочна поръчка от негова страна; като има предвид, че изискването за добросъвестност може да се изпълни от продавача или доставчика, когато постъпва добросъвестно и [справедливо] с другата страна, отчитайки законните ѝ интереси;

[...]

[...] договорите следва да се съставят на ясен, разбираем език, [...] потребителят да има възможност да проучи всички условия и, при съмнение от негова страна, се приема най-благоприятното за него тълкуване“.

- 4 Член 3 от Директивата предвижда:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на

потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията [на страните], произтичащи от договора.

[...]

3. Приложението съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни“.

5 Член 4 от посочената директива има следното съдържание:

„1. Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

2. Преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и [...] доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

6 Член 5 от същата директива гласи:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. Настоящото правило не се прилага във връзка с процедурите по реда на член 7, параграф 2“.

7 Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 предвижда:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

8 Приложението към тази директива, озаглавено „Условия, посочени в член 3, параграф 3“, гласи следното:

„1. Условия, които имат за предмет или резултат:

[...]

и) окончателно обвързване на потребителя с условия, с които той не е имал реална възможност да се запознае преди сключването на договора;

[...]

[...]“.

Португалското право

Декрет-закон № 176/95

- 9 Член 4 („Групово застраховане“) от Decreto-Lei № 176/95 (Estabelece regras de transparência para a actividade seguradora e disposições relativas ao regime jurídico do contrato de seguro) (Декрет-закон № 176/95 за установяване на правила за прозрачност в застрахователната дейност и разпоредби относно застрахователния договор) от 26 юли 1995 г. (Diário da República I, серия I-A, № 171 от 26 юли 1995 г., стр. 4740) гласи:

„1. При груповите застраховки притежателят на полица е длъжен да информира застрахованите лица за договорените покрития и изключения, задълженията и правата при настъпване на застрахователно събитие и всички последващи изменения, настъпили в това отношение, по образец, изготвен от застрахователя.

2. Тежестта на доказване, че е предоставена информацията по предходния параграф, се носи от притежателя на полицата.

3. При групово застраховане с вноски неспазването от притежателя на полицата на изискването по параграф 1 води до задължението му да поеме за своя сметка частта от премията, полагаща се на застрахования, без загуба на обезпечение от последния, до доказване на изпълнението на това задължение.

4. Договорът може да предвижда, че задължението за информиране на застрахованите лица по параграф 1 се поема от застрахователя.

5. При групово застраховане застрахователят трябва да предостави по искане на застрахованите лица цялата информация, необходима за действителното разбиране на договора“.

Декрет-закон № 446/85

- 10 Член 5 („Съобщаване“) от Decreto-Lei n.o 446/85 (Institui o regime jurídico das cláusulas contratuais gerais) (Декрет-закон № 446/85 за въвеждане на правната уредба на общите договорни клаузи) от 25 октомври 1985 г. (Diário da República I, серия I-A, бр. 246 от 25 октомври 1985 г., стр. 3533) предвижда :

„1. Общите договорни клаузи трябва да се съобщават изцяло на присъединилите се лица, които само ги подписват или приемат.

2. Съобщаването трябва да се извърши по подходящ начин и предварително в достатъчен срок, така че предвид значението на договора и обхвата и сложността на клаузите да е възможно пълното и действително запознаване с тях при полагане на обичайно дължимата грижа.

3. Тежестта на доказване на действителното съобщаване по подходящ начин се носи от договарящата страна, която предлага на трети лица общите договорни клаузи“.

11 Съгласно член 8 от споменатия декрет-закон:

„От индивидуалните договори се изключва следното:

а) Клаузите, които не са били съобщени в съответствие с член 5;

[...]“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

- 12 LP и нейният съпруг сключват договор за кредит с Banco de Investimento Imobiliário SA (наричана по-нататък „банката“). В този контекст те се присъединяват към договор за групова застраховка (наричан по-нататък „застрахователният договор“), сключен между тази банка в качеството ѝ на притежател на полица и застрахователното дружество Ocidental, по силата на който последното е длъжно да плаща вноските по посочения договор за кредит в случай на трайна неработоспособност на LP.
- 13 По време на изпълнението на договора за кредит LP се озовава в положение на трайна неработоспособност. Ocidental обаче отказва да изпълни застрахователния договор, с мотива, че той е недействителен поради неверни и/или непълни данни относно здравословното състояние на LP към момента на сключването му. Ocidental се позовава и на приложимостта на клаузите на застрахователния договор, които предвиждат изключването на покритието на риска трайна неработоспособност на застрахованото лице, предизвикана от заболявания, предхождащи сключването на същия застрахователен договор.
- 14 LP предявява искане, като по същество претендира Ocidental да бъде осъдено да изплати на банката сумата по кредита, която остава дължима след датата, на която е установена трайната ѝ неработоспособност, както и да ѝ изплати вноските по кредита, които тя и съпругът ѝ е трябвало да платят лично на банката след тази дата. Съгласно данните, съдържащи се в акта за преюдициално запитване, в подкрепа на искането си LP поддържа, че съдържащата се в офертата за присъединяване към застрахователния договор медицинска информация е била попълнена от служителя на банката, който ѝ е представил този договор за подпис, че не е попълнила никакъв въпросник относно здравословното си състояние и че е подписала тази оферта за присъединяване. Не ѝ е била прочетена, нито обяснена нито една клауза относно изключването на покритието на застрахования риск. Поради това клаузите за изключване трябвало да се считат за несъществуващи и лишени от правно действие.
- 15 Банката е допусната да встъпи в производството в подкрепа на исканията на LP.
- 16 Първоинстанционният съд приема, че застрахователният договор е недействителен поради посочени от LP неверни или непълни данни, и отхвърля нейното искане.
- 17 Жалбата на LP срещу това решение за отхвърляне е частично уважена от Tribunal da Relação do Porto (Апелативен съд Порто, Португалия), който прилага Декрет-закон № 446/85, без обаче да разглежда въпроса с оглед на специалната правна уредба относно груповите застраховки, установена с Декрет-закон № 176/95, и по същество приема, че

застрахователният договор е действителен, но че клаузите за изключване на покритието на застрахования риск трябва да се считат за несъществуващи, тъй като не са били съобщени на LP.

- 18 Ocidental обжалва това решение пред запитващата юрисдикция Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия).
- 19 Посочената юрисдикция счита, че основният въпрос в главното производство е дали при обстоятелства като разглежданите в главното производство застрахователно дружество е длъжно да съобщи на присъединилата се към застрахователен договор страна клаузите на този договор, включително клаузите относно неговата недействителност, както и тези относно изключването или ограничаването на покритието на застрахования риск. Освен това, в случай че притежателят на полицата имал такова задължение за съобщаване, следвало да се установи дали изпълнението на това задължение от последния, в случая банката, е противопоставимо на застрахователното дружество.
- 20 В това отношение запитващата юрисдикция отбелязва, че португалската съдебна практика не е единодушна. Съгласно един от подходите установената с Декрет-закон № 176/95 правна уредба на груповите застраховки представлява специална уредба, която изключва прилагането на предвидената в Декрет-закон № 446/85 обща уредба на клаузите, които не са били индивидуално договорени. От това следвало, че застрахователят нямал задълженията за информиране и съобщаване на общите условия на договор за групово застраховане, които съгласно член 4 от Декрет-закон № 176/95 били за притежателя на полицата, и че следователно застрахованият не можел да противопостави на застрахователя изпълнение на тези задължения.
- 21 Съгласно друг подход в съдебната практика тази специална правна уредба не изключвала прилагането на предвидената в Декрет-закон № 446/85 обща правна уредба. Това водело до задължение да се съобщят общите условия на договора на присъединилите се към него, и до изключването на тези условия при изпълнение на това задължение. Ето защо според запитващата юрисдикция следва да се приеме или че застрахователят е обвързан от посочените задължения за информиране и съобщаване, или че изпълнението на същите задължения от страна на притежателя на полицата може да се противопостави на застрахователя.
- 22 Като се позовава на практиката на Съда, запитващата юрисдикция изразява съмнения относно съвместимостта на първия подход, изложен в точка 20 от настоящото решение, с полезното действие, което националният съд трябва да предостави на установената с Директива 93/13 защита на потребителя, по-специално с оглед на задължението му да прецени прозрачността и неравноправния характер на договорните клаузи.
- 23 При тези обстоятелства Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 5 от Директива [93/13], който предвижда, че „клаузи[те], [които] се предлагат на потребителя [...], [...] се съставят на ясен и разбираем език“, да се тълкува с оглед на съображение 20 от Директивата, в смисъл, че изисква потребителят винаги да има възможност да се запознае с всички клаузи?

- 2) Трябва ли член 4, параграф 2 от Директива [93/13], който предвижда като условие за изключването на контрола върху клаузите, отнасящи се до основния предмет на договора, „тези клаузи да са изразени на ясен и разбираем език“, да се тълкува в смисъл, че изисква потребителят винаги да има възможност да се запознае с тези клаузи?
- 3) В рамките на национално законодателство, което допуска съдебен контрол на неравноправния характер на клаузи, които не са индивидуално договорени и се отнасят до определянето на основния предмет на договора: (i) допуска ли член 3, параграф 1 от Директива [93/13], тълкуван съгласно [точка 1, подточка i)] от примерния списък, посочен в член 3, параграф 3 от нея, в случай на договор за групова застраховка с вноски застрахователят да може да противопостави на застрахованото лице клауза за изключване или ограничаване на застрахования риск, която не е съобщена на последното и с която следователно застрахованото лице не е имало възможност да се запознае; (ii) дори когато в същото време националната правна уредба предвижда, че притежателят на полицата носи отговорност за вредите, причинени на застрахованото лице в случай на неизпълнение на задължението за информиране/съобщаване на клаузите, като тази отговорност обаче по правило не поставя застрахованото лице в положението, в което би се намирало, ако застрахователното покритие беше породило действие?“.

По преюдициалните въпроси

По първия и втория въпрос

- 24 С първия и втория си въпрос, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13, разглеждани с оглед на съображение 20 от тази директива, трябва да се тълкуват в смисъл, че потребител трябва винаги да има възможност преди сключването на договор да се запознае с клаузите, които се отнасят до основния предмет на този договор, или дори с всички клаузи на този договор.
- 25 Съгласно член 5, първо изречение от Директивата клаузите в потребителски договори, сключени в писмена форма, се съставят на ясен и разбираем език. Съдът вече е уточнил, че това изискване има същия обхват като изискването по член 4, параграф 2 от Директивата, съгласно което спрямо предвиденото в последната разпоредба изключение се прилага механизмът за контрол от страна на националния съд на неравноправния характер на тези клаузи, и по-специално на клаузите, които се отнасят до основния предмет на договора, при условие че посочените клаузи са изразени на ясен и разбираем език (вж. в този смисъл решения от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 69, и от 3 март 2020 г., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 46).
- 26 Съдът уточнява, че изискването за прозрачност на договорните клаузи, произтичащо от тези разпоредби, трябва да се тълкува разширително и не може да бъде сведено само до разбираемостта на тези клаузи от формална и граматическа гледна точка. Това изискване налага даден среден потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, да може да разбере конкретното действие на такава клауза и съответно да прецени въз основа на точни и понятни критерии потенциално значимите икономически последици от такава клауза за задълженията му (вж. в този смисъл решения

- от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, т. 42 и 43, и от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19—C-782/19, EU:C:2021:470, т. 63 и 64, както и цитираната съдебна практика).
- 27 Що се отнася до момента, в който тези данни трябва да бъдат доведени до знанието на потребителя, Съдът е постановил, че предоставянето преди сключването на договора на информация относно условията на договора и последиците от сключването му е от основно значение за потребителя, тъй като именно въз основа на тази информация последният взема решение дали да желае да се обвърже с условията, изготвени предварително от продавача или доставчика (вж. в този смисъл решения от 21 декември 2016 г., *Gutiérrez Naranjo и др.*, C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 50 и цитираната съдебна практика, както и от 12 януари 2023 г., *D.V.* (Адвокатско възнаграждение — Принцип на почасовата ставка), C-395/21, EU:C:2023:14, т. 39 и цитираната съдебна практика).
- 28 Ето защо в положение, при което, както в главното производство, потребител се е присъединил към договор за групово застраховане при сключването на договор за кредит, Съдът е приел, че с оглед на спазването на изискването за прозрачност на договорните клаузи за потребителя е от основно значение предоставената преди сключването на договора информация за условията за поемане на задължение, както и по-специално изложението на особеностите на механизма на поемане на дължимите към заемателя плащания в случай на пълна неработоспособност на заемателя, така че потребителят да може да предвиди въз основа на ясни и разбираеми критерии произтичащите за него икономически последици. Всъщност тази информация и изложение са необходими, за да може потребителят да разбере обхвата на съответната клауза, като при сключване на свързани договори от него не може да се изисква същата бдителност по отношение на обхвата на покритието от този застрахователен договор рискове, сякаш той е сключил отделно този договор и договора за кредит (вж. в този смисъл решение от 23 април 2015 г., *Van Hove*, C-96/14, EU:C:2015:262, т. 41 и 48).
- 29 Тъй като тълкувано по този начин от Съда, изискването за прозрачност на договорните клаузи води до задължението преди сключването на договора на потребителя да се предостави цялата необходима информация, за да му се даде възможност да разбере икономическите последици от тези клаузи и да направи информиран избор дали да се обвърже с договор, това изискване задължително предполага потребителят да може да се запознае с всички клаузи на договора преди сключването му.
- 30 В това отношение е без значение дали тези клаузи се отнасят до основния предмет на договора. Всъщност, за да може в съответствие с целта, преследвана с изискването за прозрачност, потребителят да направи информиран избор дали желае да се обвърже с предварително съставените от продавача или доставчика условия, преди да направи този избор, той задължително трябва да е имал възможност да се запознае с целия договор, тъй като всички клаузи в него определят по-специално правата и задълженията на потребителя съгласно същия договор. Освен това Съдът вече е изяснил, че посоченото изискване за прозрачност се прилага и когато дадена клауза се отнася до основния предмет на договора (вж. в този смисъл решение от 3 март 2020 г., *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 46 и 47 и цитираната съдебна практика).

- 31 Впрочем на това изискване за предварително запознаване с всички клаузи на даден договор ясно се набляга в съображение 20 от Директива 93/13, съгласно което не само договорите трябва да са съставени на ясен и разбираем език, но и потребителят трябва да има възможност действително да се запознае с всички условия. Така законодателят на Европейския съюз подчертава интереса от предварително запознаване с всички клаузи на договора, за да се даде възможност на потребителя да направи информиран избор дали иска да се обвърже с тези клаузи.
- 32 Освен това, доколкото запитващата юрисдикция отбелязва, че съгласно определено тълкуване в съдебната практика португалската правна уредба относно груповите застраховки представлява *lex specialis*, която изключва прилагането на общата правна уредба относно клаузите, които не са уговорени индивидуално, важно е да се припомни, че предвиденото в Директива 93/13 изискване за прозрачност на договорните клаузи не може да се остави без приложение поради обстоятелството, че съществува специална правна уредба, приложима за определен вид договори. Всъщност съгласно постоянната съдебна практика Директива 93/13 дефинира договорите, към които се прилага, според качеството на страните по тях (вж. в този смисъл решение от 21 март 2019 г., *Pouvin и Dijoux*, C-590/17, EU:C:2019:232, т. 23 и цитираната съдебна практика, както и определение от 10 юни 2021 г., *X Bank*, C-198/20, непубликувано, EU:C:2021:481, т. 24).
- 33 В това отношение следва да се припомни и че принципът за съответстващо на директивите тълкуване изисква националните юрисдикции да използват всички свои правомощия, като вземат предвид цялото вътрешно право и като приложат признатите от последното методи за тълкуване, за да гарантират пълната ефективност на съответната директива и да стигнат до разрешение, което съответства на преследваната от нея цел (решение от 6 ноември 2018 г., *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften*, C-684/16, EU:C:2018:874, т. 59 и цитираната съдебна практика).
- 34 По изложените съображения на първия и втория въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13, разглеждани с оглед на съображение 20 от тази директива, трябва да се тълкуват в смисъл, че потребител трябва винаги да има възможност преди сключването на договор да се запознае с всички съдържащи се в него клаузи.

По третия въпрос

- 35 Съгласно постоянната съдебна практика в рамките на въведеното с член 267 ДФЕС сътрудничество между националните юрисдикции и Съда той трябва да даде на националния съд полезен отговор, който да му позволи да реши спора, с който е сезиран. С оглед на това при необходимост Съдът трябва да преформулира въпросите, които са му зададени, и в този контекст да тълкува всички разпоредби от правото на Съюза, които са необходими на националните юрисдикции, за да се произнесат по споровете, с които са сезирани, дори тези разпоредби да не са изрично посочени във въпросите, отправени от тези юрисдикции до Съда (вж. по-специално решение от 4 октомври 2018 г., *Каменова*, C-105/17, EU:C:2018:808, т. 21 и цитираната съдебна практика).
- 36 В това отношение, на първо място, следва да се констатира, че с третия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи как следва да се тълкува член 3, параграфи 1 и 3 от Директива 93/13 във връзка с точка 1, буква и) от приложението към нея и какви са последиците от това тълкуване за възможността на застрахователно дружество да

противопостави на потребител в рамките на договор за групово застраховане клауза за изключване или ограничаване на покритието на застрахования риск, с която потребителят не е имал възможност да се запознае преди сключването на договора. Макар от акта за преюдициално запитване да е видно, че в случая потребителят не е могъл да се запознае със съответните клаузи преди сключването на разглеждания в главното производство застрахователен договор, запитващата юрисдикция не посочва, че договорът съдържа клауза, която, както се посочва в точка 1, буква и) от приложението, има за предмет „окончателно обвързване на потребителя с условия, с които той не е имал реална възможност да се запознае преди сключването на договора“. Следователно не е необходимо този въпрос да се разглежда с оглед на член 3, параграф 3 от Директивата, нито на посоченото приложение.

- 37 На второ място, от акта за преюдициално запитване е видно, че с този въпрос посочената юрисдикция иска да се установи, от една страна, какви са последиците от незапознаването преди сключването на договор с клаузи, които се отнасят до основния му предмет, като клаузите за изключването или ограничаването на покритието на застрахования риск, за преценката на неравноправния характер на тези клаузи, и от друга страна, дали, когато не са били предварително съобщени на потребителя, такива клаузи могат да му бъдат противопоставени, в случай че той не е могъл да се запознае с тях, и дали фактът, че притежателят на полицата би могъл да носи отговорност за незапознаването, е фактор, който трябва да се вземе предвид за целите на тази преценка.
- 38 Ето защо следва да се приеме, че с третия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 3, параграф 1 и членове 4—6 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че клауза от застрахователен договор относно изключването или ограничаването на покритието на застрахования риск, с която потребителят не е могъл да се запознае преди сключването на договора, може да бъде противопоставена на този потребител дори когато притежателят на полицата може да носи отговорност за това незапознаване, и въпреки че подобна отговорност не поставя посочения потребител в същото положение като това, в което би се намирал, ако се беше ползвал от това покритие.
- 39 Съгласно постоянната съдебна практика компетентността на Съда да прецени евентуалната неравноправност на дадена договорна клауза по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, включва тълкуването на критериите, които националният съд може или трябва да прилага при преценката на клаузата от гледна точка на разпоредбите на тази директива. Ето защо националният съд има правомощието въз основа на тези критерии конкретно да квалифицира съответната договорна клауза с оглед на обстоятелствата по разглежданото дело. От това следва, че Съдът трябва единствено да предостави на запитващата юрисдикция указания, които тя следва да вземе под внимание при преценката на неравноправния характер на съответната клауза (вж. в този смисъл решение от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 91 и цитираната съдебна практика).
- 40 В това отношение следва да се припомни, на първо място, че що се отнася до член 5 от Директива 93/13, прозрачността на дадена договорна клауза е един от факторите, които трябва да се вземат предвид при преценката на неравноправността на тази клауза, която следва да се извърши от националният съд съгласно член 3, параграф 1 от разглежданата директива (решение от 12 януари 2023 г., D.V. (Адвокатско възнаграждение — Принцип на почасовата ставка), C-395/21, EU:C:2023:14, т. 47 и цитираната съдебна практика).

- 41 След като обаче непрозрачността на договорна клауза, дължаща се на нейната неяснота или неразбираемост, може да представлява обстоятелство, което следва да се вземе предвид при преценката на неравноправния ѝ характер, то липсата на прозрачност, която се дължи на невъзможността на потребителя да се запознае с клаузата преди сключването на съответния договор, може на още по-голямо основание да представлява такова обстоятелство.
- 42 На второ място, при преценката на неравноправния характер на договорна клауза, която следва да се извърши от националния съд съгласно член 3, параграф 1 от Директива 93/13, този съд следва най-напред да прецени дали евентуално не е спазено изискването за добросъвестност, а след това дали е налице евентуална значителна неравнопоставеност в ущърб на потребителя по смисъла на тази разпоредба (вж. в този смисъл решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 49 и цитираната съдебна практика). Съгласно член 4, параграф 1 от Директивата посоченият съд трябва да извърши тази преценка, като вземе предвид по-специално момента на сключването на договора и всички обстоятелства, довели до сключването му.
- 43 Що се отнася, от една страна, до изискването за добросъвестност, следва да се отбележи, че както следва от съображение 16 от Директива 93/13, в рамките на преценката на добросъвестността националният съд трябва да вземе предвид по-специално силата на позицията, от която всяка договаряща страна преговаря, както и въпроса дали потребителят е бил подтикнат да приеме съответната клауза.
- 44 В настоящия случай, освен ако не се установи друго при проверките, които запитващата юрисдикция следва да извърши, в това отношение в писменото си становище LP поддържа, че от самата нея и от нейния съпруг е „поискано“ да сключат застрахователния договор, за да получат разглеждания банков кредит с цел закупуването на имот. По този повод те само подписали офертата за присъединяване към посочения договор, която им е била представена от банката, без изобщо да са били уведомени за цялото ѝ съдържание. Офертата за присъединяване била попълнена от служителя на банката, който им представил посочения договор за подпис. LP подписала посочената оферта, без да ѝ е прочетена нито една клауза за изключване на уговореното покритие на застрахования риск.
- 45 От друга страна, колкото до въпроса дали въпреки изискването за добросъвестност дадена клауза създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от съответния договор права и задължения на страните, съгласно постоянната съдебна практика националният съд трябва да провери дали, като постъпва добросъвестно и справедливо с потребителя, продавачът или доставчикът може основателно да очаква, че потребителят ще се съгласи с подобна клауза при индивидуални преговори (вж. в този смисъл по-специално решения от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 93 и цитираната съдебна практика, както и от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19—C-782/19, EU:C:2021:470, т. 98 и цитираната съдебна практика).
- 46 Следователно, за да се прецени дали договорни клаузи като разглежданите в главното производство създават такава неравнопоставеност в ущърб на потребителя, следва да се вземат предвид всички обстоятелства, които може да са били известни на продавача или доставчика, или на неговия представител към момента на сключването на договора и които са били от естество да окажат влияние върху по-нататъшното изпълнение на договора. Ето защо националната юрисдикция ще трябва да установи дали потребителят е

- получил цялата информация, която може да е от значение за обхвата на задълженията му по същия договор и му дава възможност да прецени по-специално произтичащите от него последици.
- 47 В това отношение обстоятелството, че потребителят не е могъл да се запознае с дадена договорна клауза преди сключването на разглеждания договор, представлява съществен фактор при преценката на евентуалния неравноправен характер на тази клауза, доколкото това обстоятелство би могло да накара потребителя да поеме задължения, които в противен случай не би приел, и следователно би могло да доведе до значителна неравнопоставеност между взаимните задължения на страните по договора.
- 48 В случая LP не е имала възможност нито да се запознае с клаузите на застрахователния договор относно изключването или ограничаването на покритието на застрахования риск, нито да уведоми Ocidental за своето здравословно състояние към момента на сключването на този договор, тъй като не е попълнила никакъв въпросник относно здравословното си състояние при присъединяването си към посочения договор.
- 49 При тези обстоятелства, които запитващата юрисдикция трябва да провери, последицата от прилагането на такива клаузи за изключване или за ограничаване на покритието на застрахования риск е, че потребителят вече не се ползва от това покритие в случай на настъпване на риска и че от датата на установяване на трайна неработоспособност поради предварително съществуващ здравословен проблем, за който не е имал възможност да уведоми застрахователя, той по принцип трябва лично да плаща останалите дължими погасителни вноски по кредита. В зависимост от случая той би трябвало да плати поне част от тях, когато по силата на приложима национална правна уредба като разглежданата в главното производство банката носи отговорност за вредата, причинена от несъобщаването на тези клаузи, без обаче потребителят да се поставя в същото положение като това, в което би се намирал, ако се беше ползвал от посоченото покритие. Следователно потребителят може да се окаже в положение, при което поради загуба на доходи в резултат на трайната си неработоспособност за него е трудно или дори невъзможно да погасява тези вноски, при все че е възнамерявал да се застрахова именно срещу този риск чрез присъединяването към застрахователен договор като разглеждания в главното производство.
- 50 Ето защо, като не дава възможност на съответния потребител да се запознае преди сключването на договора с информацията относно посочените договорни клаузи и всички последици от сключването на договора, продавачът или доставчикът прехвърля посочения риск, произтичащ от евентуална трайна неработоспособност, изцяло или поне частично, върху този потребител.
- 51 Ако след преценка на конкретните обстоятелствата по случая запитващата юрисдикция приеме, че в случая, въпреки изискването за добросъвестност, Ocidental не е можело разумно да очаква при спазване на изискването за прозрачност спрямо LP, че след индивидуално договаряне последната ще приеме въпросните договорни клаузи, посочената юрисдикция трябва да ги приеме за неравноправни.
- 52 Съгласно постоянната съдебна практика, когато дадена клауза бъде обявена за неравноправна и следователно за нищожна, националният съд съгласно член 6, параграф 1 от Директива 93/13 следва да откаже да приложи тази клауза, така че тя престава да

поражда задължителни правни последици по отношение на потребителя, освен ако последният се противопостави (решение от 16 юли 2020 г., CaixaBank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 50).

- 53 В случая последицата от това би била, че клаузата за изключване или ограничаване на покритието на застрахования риск не би могла да се противопостави на LP. Този извод не може да се постави под съмнение от национална правна уредба като посочената от запитващата юрисдикция, съгласно която притежател на полица, който не е изпълнил задължението си съгласно тази правна уредба да съобщи договорните клаузи, може да е длъжен да обезщети вредите, настъпили поради несъобщаването, без обаче да дава възможност да се възстанови правното и фактическото положение, в което би се намирал потребителят, ако се беше ползвал от застрахователното покритие. Посочената правна уредба, която се отнася до последиците в областта на гражданската отговорност от несъобщаването, не може окаже въздействие върху непротипоставимостта спрямо потребителя на договорна клауза, квалифицирана като неравноправна съгласно Директива 93/13.
- 54 Впрочем съгласно постоянната практика на Съда установяването на неравноправния характер на съдържаща се в договор клауза трябва да позволи да се възстановят правното и фактическото положение на потребителя, такива каквито те биха били при липсата на тази неравноправна клауза (решение от 12 януари 2023 г., D.V. (Адвокатско възнаграждение — Принцип на почасовата ставка), C-395/21, EU:C:2023:14, т. 54 и цитираната съдебна практика).
- 55 Непротипоставимостта спрямо потребителя на такава квалифицирана като неравноправна договорна клауза обаче не засяга евентуалните последици в областта на гражданската отговорност на притежателя на полицата спрямо застрахователя, произтичащи от несъобщаването на тази клауза на потребителя от притежателя на полицата.
- 56 От изложените съображения следва, че член 3, параграф 1 и членове 4—6 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че когато клауза от застрахователен договор относно изключването или ограничаването на покритието на застрахования риск, с която съответният потребител не е могъл да се запознае преди сключването на договора, е квалифицирана като неравноправна от националния съд, този съд трябва да я остави без приложение, така че тя да не поражда задължителни последици за посочения потребител.

По съдебните разноски

- 57 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разноските, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (девети състав) реши:

- 1) Член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори, разглеждани с оглед на съображение 20 от тази директива,

трябва да се тълкуват в смисъл, че:

потребител трябва винаги да има възможност преди сключването на договор да се запознае с всички съдържащи се в него клаузи.

- 2) Член 3, параграф 1 и членове 4—6 от Директива 93/13

трябва да се тълкуват в смисъл, че:

когато клауза от застрахователен договор относно изключването или ограничаването на покритието на застрахования риск, с която съответният потребител не е могъл да се запознае преди сключването на договора, е квалифицирана като неравноправна от националния съд, този съд трябва да я остави без приложение, така че тя да не поражда задължителни последици за посочения потребител.

Подписи